

Verantwoording

Er bestaat, zo komt het ons voor, behoefte aan een Documentatieblad voor de Nederlandse Kerkgeschiedenis van de negentiende eeuw.

Het lijkt niet nodig te vermelden dat deze periode nog steeds intensief wordt bestudeerd. Waar het haar kerkelijke en religieuze aspecten betreft, is zij rijp voor een hernieuwd, aan de methoden van het hedendaagse historisch ambacht aangepast onderzoek. Werd zij tot voor kort nog veelal bestudeerd als een terrein waarop men de argumenten voor een plaatsbepaling in het actuele kerkelijke leven kon vinden, thans lijkt er voldoende afstand bereikt om, met behoud van een in het heden ingebedde interesse, haar in haar historische eigenaardigheid te onderzoeken.

De negentiende eeuw heeft een eigen karakter. De kerken functioneerden toen meer of minder in een steeds sneller veranderende samenleving, die gekenmerkt wordt door toenemende industrialisatie, verschuiving van de sociale problematiek en uitkristallisering van een politieke pluriformiteit.

De Ned. Hervormde Kerk worstelde heel de eeuw met een richtingenstrijd die in hevigheid losbarstte met de door de Restauratie ingezette bestrijding van de Verlichting. Een veelheid van kerken was mede het gevolg. De Rooms-Katholieke Kerk herstelde zich na een eeuwenlang, min of meer verborgen leven; haar leden stonden in een kerkelijk herlevings- en in een politiek, sociaal en cultureel emancipatie-proces. Zoals nergens ter wereld werd in die eeuw het fundament gelegd voor een nauwe, principiële relatie tussen kerken en politieke partijen. Over allerlei plaatsen verspreid liggen nog gegevens op verwerking te wachten. Er is reeds

een stroom van publicaties. In andere landen verschijnen studies over de negentiende-eeuwse kerkgeschiedenis die thematisch en methodisch van stimulerende betekenis zijn. In andere takken van de geschiedenis wordt voor de negentiende eeuw belangrijk werk verricht, dat voor de kerkgeschiedenis eveneens niet zonder betekenis is. Wie overziet het totaal?

Velen zijn met een onderzoek bezig. Waarom zouden wij elkaar niet op de hoogte brengen en voorthelpen? Vandaar dit Documentatieblad dat twee à drie maal per jaar zal verschijnen. Bij de opzet zijn de adviezen zeer welkom geweest van Dr. P.J. Buijnsters, de coördinator van het gedegen, al meer dan tien jaar functionerende Documentatieblad van de Werkgroep-18e eeuw.

Het is niet gemakkelijk te bepalen, waar onze taak begint en eindigt. Het voor- en naspel van de negentiende eeuw willen wij zoveel mogelijk vermijden, aan anderen overlaten. Toch zal het niet goed mogelijk zijn precies de honderd jaren tussen 1800 en 1900 aan te houden. Het lijkt vanzelfsprekend de terminus a quo te plaatsen bij de revolutionaire ommekeer die in 1795 in onze geschiedenis plaats vond en die al spoedig resulteerde in een zekere scheiding van kerk en staat.

De terminus ad quem ligt minder voor de hand. Men kan denken aan 1906 als het jaar van de oprichting van de Gereformeerde Bond binnen de Ned. Hervormde Kerk; of aan 1908 als het jaar vanaf wanneer de Nederlandse kerkprovincie van de Rooms-Katholieke Kerk niet meer onder de competentie van de Congregatio de Propaganda Fide viel, hetgeen op het ogenblik voor de toegang tot de kerkelijke archieven een zekere betekenis heeft.

Voor de gereformeerde kerken kan men denken aan de synode van 1905, waar de vereniging tussen de kerken van Afscheiding en Doleantie geconsolideerd werd. Binnen deze gekozen periode valt alles wat met de Rooms-Katholieke en Protestantse Kerk(en) te maken heeft onder onze doelstelling: de dogmata, de theologische en ecclesiologische ontwikkeling, de zending, de liturgie, de verkondiging en het onder-richt, de spiritualiteit, religieuze attitudes, het diaconaat, het kerkrecht enz. Eveneens komen de externe relaties van de kerken aan de orde, oecume-nisch, cultureel, sociaal en politiek.

De belangrijke plaats die kerk en theologie geduren-de de negentiende eeuw in de samenleving innamen, brengt dit vanzelf met zich mee.

Daar komt nog bij dat de huidige ontwikkeling van de sociaal-historische methode alsmede het verscherpte inzicht dat er een interdependentie bestaat tussen b.v. theologisch denken en een meer algemeen cultuurpatroon of tussen kerkelijke organisatievormen en sociale gedragspatronen, deze relatie op een nieuwe manier in het aandachtsveld van de onderzoekers hebben gebracht. Bovendien, Nederland is op de kerkelijke kaart meer dan het gebied tussen Dollard en Schelde. Evangelische Alliantie, zendings- en missiewerkzaamheden, emigratie om geloofsredenen, de Zuidelijke Neder-landen (in ieder geval van 1815 tot 1830), de relaties met en de houding tegenover het Vaticaan - deze en dergelijke zaken ressorteren onder de vaderlandse kerkgeschiedenis.

Het Blad wil ten dienste staan van iedere geïnte-resseerde, de wetenschappelijke onderzoeker evenzeer als de belangstellende lezer die op de hoogte blijven wil. Er moet evenwel op gewezen worden dat

een documentatieblad geen tijdschrift is. Wel wil het Documentatieblad plaats bieden aan overzichten, die hetzij een beredeneerde bibliografie tot inhoud hebben, hetzij verslag brengen van een geëntameerd onderzoek of perspectieven bieden voor nog te verrichten onderzoek. Zij behoeven allerm minst droog te zijn, mogen zeker ook het eigen standpunt van de auteur laten blijken en uitlokken tot discussie.

In deze overzichten zal de stand van zaken betreffende de bestudering van een bepaald onderdeel worden aangegeven. Daarnaast zal er in het Blad ruimte zijn voor de beschrijving van in aanmerking komende archieven (ook particuliere), waar men voor onderzoek terecht kan. Ook zullen mededelingen verstrekt worden over studies (scripties, artikelen, boeken) waarmee onderzoekers bezig zijn, zodat doublures worden voorkomen en de ene lezer wellicht de andere met suggesties van dienst kan zijn. Indien daaraan behoefte bestaat zal er een vraag- en antwoordrubriek worden geopend. Interessante activiteiten, zoals lezingen, tentoonstellingen etc. kunnen vermeld worden.

Dit alles is niet te realiseren zonder een brede groep medewerkers.

Diverse contactpersonen hebben zich bereidverklaard. Verschillende vakgroepen-Kerkgeschiedenis hebben positief gereageerd. Verder rekenen wij op de lezerskring. U moet het Documentatieblad zien als een orgaan waarin u zich uiten kunt.

Als u iets weet dat voor anderen belangrijk is, kunt u hier terecht.

Overigens, het zal niet mogelijk zijn, alles steeds te plaatsen wat toegezonden wordt. U zult dat billijken. Het is de bedoeling, dat het redactie-

secretariaat een uitgebreid kaartsysteem bijhoudt van alle gegevens die binnenkomen, ook de niet-geplaatste.

Eénmaal per twee jaar wordt in het Blad een register opgenomen van de ter sprake gekomen personen en onderwerpen.

Wij streven ernaar eens per twee jaar een Symposium te organiseren waar een belangrijk onderdeel van de negentiende-eeuwse vaderlandse Kerkgeschiedenis aan de orde wordt gesteld. Ter voorbereiding stellen wij ons voor een speciaal nummer van dit Documentatieblad uit te geven. Voor een eerste Symposium wordt gedacht aan voorjaar 1978. Uw suggesties zijn welkom.

Het is goed, mede te delen dat de redactieleden zitting hebben à titre personnel.

Daarom is het eigenlijk niet nodig te vertellen waar zij werken, maar een korte aanduiding wordt misschien toch op prijs gesteld.

Prof. Dr. J.A. Bornewasser is verbonden aan de theologische faculteit te Tilburg, Drs. J. van Gelderen aan de theologische hogeschool te Kampen, Dr. A. de Groot aan de theologische faculteit te Utrecht, Dr. A.C. Honders aan de theologische faculteit te Groningen, Prof. Dr. J. Plomp aan de theologische hogeschool te Kampen, Dr. J.H. Roes aan het Katholiek Documentatie Centrum te Nijmegen, Dr. P.L. Schram aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, Prof. Dr. W. van 't Spijker aan de theologische hogeschool te Apeldoorn.

Het zal voor de Redactie een stimulans zijn, te zien dat dit Documentatieblad door vele abonnees wordt gedragen.

*J.A. Bornewasser,
J. van Gelderen,
A. de Groot,
A.C. Honders,
J. Plomp,
J.H. Roes,
P.L. Schram,
W. van 't Spijker.*